

תפז דין שיעור כזית וכו' ב' סעיפים:

שיעור כזית:
בדאורייתא
לחומרא
ובדרבנן לקולא

א. כזית האמור בכל מקום, אינו לא קטן ולא גדול, ^א אלא בינוני. וזהו זית הנקרא אגורי, ששמנו אגור בתוכו.

א משנה כלים פ' יז
ב מרדכי תוס' ש"ע
ג רמב"ם פרי"ח
ד מ"א

ושיעורו, יש אומרים ^ב שהוא כחצי ביצה, ויש אומרים שהוא פחות מעט ^ג משליש, לפי מה שנתבאר בס"ח שס"ח שמזון שתי סעודות של עירוב שהוא י"ח גרוגרות יש בהן כשישה בצים אם כן הגרוגרת הוא שליש ביצה והזית הוא קטן מהגרוגרות. [ו]לפי סברא הראשונה הי"ח גרוגרות של שני סעודות של עירוב הוא יותר מ"ח חצאי ביצה.

וכבר נתבאר בסימן שס"ח ות"ט שהעיקר כהאומרים שאין צריך יותר מכששה בצים לעירוב לפי שהעירוב הוא מדברי סופרים והולכין בו להקל, וא"כ במרור שהוא מדברי סופרים וכן כל דבר שהוא מדברי סופרים ששיעורו בכזית יש לסמוך על האומרים שהוא פחות מעט משליש ביצה.

אבל במצה שהיא מן התורה וכן כל דבר שהוא מן התורה יש להחמיר כסברא הראשונה.

אבל לענין ברכה אחרונה וברכת המזון ששיעורו בכזית ספק ברכות להקל ולא יברך עד שיאכל כחצי ביצה. ולכתחלה יש ליזהר שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה, ויאכל כחצי ביצה, או הרבה פחות משליש ביצה ברבר שאין צריך כזית.

וכן ^ד צריך ליזהר לדקדק בשאר דבר ששיעור גדול הוא קולא ושיעור קטן הוא חומרא כגון ביעור חמץ עיין סימן תמ"ב ותמ"ד:

א. כזית האמור בכל מקום, אינו לא קטן ולא גדול, אלא בינוני. וזהו זית הנקרא אגורי, ששמנו אגור בתוכו: משנה כלים פ"ז מ"ח, גמ' ברכות לט, א ורש"י, רמב"ם מאכלות אסורות פ"ד ה"א. וראה בפירוש הדברים באנציקלופדיה תלמודית כרך יב ערך זית טור קלא-ב.

ב. יש אומרים שהוא כחצי ביצה: שו"ע כאן, ראה ב"י (ד"ה ושיעור כזית) ואנציקלופדיה שם ציון 71 על דעות הראשונים בזה.

ומ"ש רבינו "כחצי ביצה", וכ"ה לשון המחבר כאן, ראה מ"א ופרי"ח כאן שאף לדעה זו הוא פחות מעט מחצי ביצה, שהרי כותבת היא פחותה מכביצה ויש בה שני זתים. וראה צמח צדק חידושים (משניות סוף יומא (סט, ג-ד) וגמרא יומא (רט)) נראה דעתו - שלדעה זו להלכה - הכזית הוא חצי ביצה בדיוק, והכותבת שהיא פחותה מכביצה יש בה פחות משני זתים.

ג. ז"ש אומרים שהוא פחות מעט משליש, לפי מה שנתבאר בסי' שס"ז שמזון שתי סעודות של עירוב שהוא י"ח גרוגרות יש בהן כשישה ביצים אם כן הגרוגרת הוא שליש ביצה והזית הוא קטן מהגרוגרות: מ"א ובארוכה בפר"ח, עפ"י הרמב"ם פ"ח מהל' שבת ה"ה, ופ"א מהל' עירובין ה"ט שהוא הדעה הראשונה בשו"ע (ושוע"ר) סי' שסח ס"ג. ובצמח צדק שם נראה שנוטה לדעה זו.

ד. י"ח גרוגרות יש בהן כשישה ביצים אם כן הגרוגרת הוא שליש ביצה: מ"ש שי"ח גרוגרות הוא "כשישה ביצים", ראה ראב"ד הל' שבת שם זגרוגרת אחד משלשה בביצה, א"א קרוב הוא ואינו מכוון, וברמב"ם הל' עירובין שם "כשמונה עשר גרוגרות שהן כשישה ביצים בינוניות", וכ"ה לשון השו"ע ושוע"ר סי' שסח שם. אלא שעפ"י לכאור' הר"ל לרבינו לומר "אם כן הגרוגרת הוא כשליש ביצה".

ה. [נ]לפי סברא הראשונה הי"ח גרוגרות של שני סעודות של עירוב הוא יותר מי"ח חצאי ביצה: כלומר, א"א ליישב את הסברא הראשונה שהכזית הוא כחצי ביצה עם הא שי"ח גרוגרות הם כשישה ביצים, שהרי באם כזית הוא כחצי ביצה א"כ י"ח גרוגרות (שהגרוגרת גדולה מהזית) יש יותר מתשעה ביצים, ולא רק ששה.

ובפר"ח כאן כתב שהסוכרים שכזית הוא כחצי ביצה יסברו ששיעור עירוב גדול משש ביצים (וכן משמע בח"י ס"ק א שציין לתוס' עירובין), ועוד משמע בפר"ח שלמד שהסוכרים שכזית הוא כחצי ביצה הם בשיטה אחת עם ר"י בעל התוס' שסובר ששיעור עירוב הוא קרוב לעשר ביצים. וראה גם צמח צדק שם. ואולי זה ר"ל רבינו כאן, שלסברא הראשונה באמת יש שיעור אחר בעירוב.

ו. זכבר נתבאר בסימן שס"ז ות"ט שהעיקר כהאומרים שאין צריך יותר מכששה ביצים לעירוב לפי שהעירוב הוא מדברי סופרים והולכין בו להקל: בשו"ע ושוע"ר סי' שסח שם הובאו שתי דעות, דעת הרמב"ם שי"ח גרוגרות הם כששה ביצים, ודעת הטור סי' תט שי"ח גרוגרות הם כשמונה ביצים. ובשוה"ג לשוע"ר שם כתב "שו"ע סי' תט (ס"ז) שהביא בסתם ששיעור עירוב כששה ביצים) וט"ז שם (ס"ק ח, שכתב שאף בטור צריך לגרוס כן)¹ והעיקר כסברא הראשונה ע"כ, ועפ"י כתב כאן שכבר נתבאר בסי' שסח ותט² שהעיקר כסברא זו. וראה במ"ש רבינו בסי' קסח ס"ח ואכמ"ל.

ז. ז"א כ במרור שהוא מדברי סופרים וכן כל דבר שהוא מדברי סופרים כו': כיון שבעירוב שהוא מדברי סופרים מקילים בששה ביצים, יש להקל בדברי סופרים גם לענין שיעור כזית, שהרי כיון שסוכרים שהעירוב שהוא י"ח גרוגרות הוא כששה ביצים א"כ כבר אפשר (וצריכים) לומר שהכזית הוא פחות מעט משליש ביצה.

ח. ז"א כ במרור שהוא מדברי סופרים וכן כל דבר שהוא מדברי סופרים ששיעורו ככזית יש לסמוך על האומרים שהוא פחות מעט משליש ביצה. אבל במצה שהיא מן התורה וכן כל דבר שהוא מן התורה יש להחמיר כסברא הראשונה: חילוק רבינו בפסק בין דאורייתא לדרבנן, ראה גם בשערי תשובה כאן.

יתכן שרבינו למד חילוק זה מפסקי המחבר, שכאן כתב בסתם דשיעור כזית הוא כחצי ביצה, ואילו בסי' תט כתב בסתם ששיעור עירוב הוא ששה ביצים, ואלא שכאן מדבר במצה, ושם רק בעירוב דרבנן. וכן כתב בשיעורי תורה עמ' קצ הע' כד.

יש להעיר, דלענין המחלוקת בשיעור כדי אכילת פרס אם הוא שיעור אכילת ג' ביצים או ד' ביצים, פסק רבינו בכ"מ³ שבדאורייתא הולכים לחומרא ובדרבנן הולכים

2 אין בידינו סי' תט בשוע"ר.

1 אין מובן מה שהביא השוה"ג כל זה על הדעה

השניה בסי' שסח.

[1234567]

לקולא. והנה, הא דכדי אכילת פרס הוא ג' ביצים הוא מרבי יוחנן בן ברוקה בעירובין (פג, ב - פג, א), וכן הוא סובר ששיעור עירוב הוא בששה ביצים וכזית הוא פחות מעט משליש ביצה, וכמבואר כ"ז בב"י ס"י תט ובפר"ח כאן ועוד. אי"כ יוצא שהאוכל מזה דאורייתא יש לו לאכול יותר מדעת רבי יוחנן ב"ב בשיעור כזית, ולאוכלו בכדי אכילת פרס של ג' ביצים כרבי יוחנן ב"ב.

וכך גם לענין ברכות הנהנין שכתב רבינו בהמשך הסעיף שספק ברכות להקל ולא יברך עד שיאכל כחצי ביצה וזה אינו כרבי יוחנן בן ברוקה, אמנם אף שיאכל כחצי ביצה כל שאינו אוכלו בכדי אכילת פרס של ג' ביצים לא יברך³ וכדעת רבי יוחנן בן ברוקה.

ט. "וא"כ במרור שהוא מדברי סופרים וכן כל דבר שהוא מדברי סופרים ששיעורו בכזית יש לסמוך על האומרים שהוא פחות מעט משליש ביצה: במשנ"ב הקשה דסוכ"ס הוא מברך על המרור, וכיצד יברך על השיעור הקטן, והרי ספק ברכות להקל, כמבואר בהמשך הסעיף ביחס לברכת הנהנין שעל השיעור הקטן אין לברך.

מברך ברכת
המרור על
השיעור הקטן

אמנם נראה שדעת רבינו, שכאן הוא יכול לברך כיון שזהו מעשה המצוה שבו מחייב, שהרי ספק דרבנן להקל ויכול מלכתחילה לסמוך על הדעה המקילה בשיעור המצוה. ואי"ז דומה לברכת הנהנין בספק אכל פחות מכשיעור שאמרו ספק ברכות להקל, או בברכת המצוות שנכנס לספק באם יצא י"ח המצוה מפני שאין באפשרותו ליותר מכך, וכגון במצוה דאורייתא שספקו צ"ל לחומרא, או במצוה דרבנן במקום שלא הקילו לכתחילה.

ומעין זה מצאנו בשוע"ז ס"י קסח ס"ב, בטעם ששרי לברך בורא מיני מזונות על פת הבאה בכסנין שלי"א ברכתה המוציא, וכתב בתוך דבריו: זאע"פ שהמברך בורא מיני מזונות על לחם גמור לא יצא ידי חובתו כו' מכל מקום בספק לחם גמור יצא. שספק ברכות של דבריהם להקל. ואפילו לכתחילה אין כאן חשש ברכה לבטלה, שכיון שהקילו חכמים בדבריהם לצאת בספק ברכה אין זו ברכה שאינה צריכה ואינה לבטלה בודאי, כיון שיוצא בה ידי חובתו ורשאי לאכול על ידה, ואינו נושא שם שמים לשוא ולא לשקר שהרי מברך ה' באמת שכבר מיני מזונות כו', עיי"ש בארוכה. ובשו"ג כתב עיין במ"ש בס"י תרמו ראיות לזה, ואולי היה בזה קורא בס"י תרמו. ואולי כוונתו שיש שם דינים שמקילים בספק מחלוקת הפוסקים ואומרים ששרי לברך (וביר"ט שני אף לכתחילה), ואכמ"ל.

וראה שר"ת ארץ צבי ס"י ה קרוב לסופו שדן בסברא זו, והביא משוע"ז ס"י קסח הגל, ועוד הביא מהמ"א ס"י קנט ס"ק טו (שוע"ז ס"י) שמברכים בספק גט"י המדובר שם, ועוד מתוס' מנחות סו, א (רד"ה זכר) שמברכים בסופר ספה"ע בבין השמשות כיון שספירה דרבנן (ראה שוע"ז ס"י תפט ס"ב). ולא הביא מכאן.

י. "אבל במצה שהיא מן התורה כו' יש להחמיר כסברא הראשונה: למעשה אוכלים שני כזתים מצה, ויתכן שלדעת כל הפוסקים יהיה סגי בכזית כשיעור הקטן מכל מצה, שהרי את השיעור הגדול לדאורייתא יש לו מכל מקום, והכזית שצריך לאכול מכל מצה הוא רק דרבנן. אמנם לשיטת רבינו⁴ שי"ח דאורייתא הוא יוצא רק ממצה שעליה בירך על אכילת מצה, (ולכל שיטה היא מצה אחרת), אי"כ יש לאכול כזית מכל מצה - כשיעור הגדול.

שיעור כזית בכל
אחת מהמצות

לרבינו.

3 ראה בס"י תעה ס"ה הע' 2 אות ג ושי"ג.

5 ראה בס"י תעה ס"ה הע' 1 ושי"ג.

4 ראה בס"י תעה שם מסדר ברכת הנהנין

יא. "אבל לענין ברכה אחרונה וברכת המזון ששיעורו בכזית ספק ברכות להקל ולא יברך עד שיאכל כחצי ביצה. ולכתחלה יש ליזהר שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה, ויאכל כו': ראה עד"ז שו"ע סי' רב סי"א (שו"ע רס"ב), וסי' רח ס"ד, ובכ"מ.

ועל מ"ש שברכת המזון שיעורו בכזית, נזכר בסי' קפד ס"ב ובכ"מ.

יב. "או הרבה פחות משליש ביצה בדבר שאין צריך כזית": אולי רומז למ"ש בסי' תעג סי"ח לענין כרפס שלכתחילה יאכל פחות משיעור כזית כדי שלא ליכנס בספק ברכה אחרונה, וע"ז כתב כאן שצריך לאכול הרבה פחות משליש ביצה.

יג. הצמח צדק שם העיר שפסק המ"א סי' תריח ס"ק ו' (ושו"ע סי"ג) ששיעור אכילה ליוהכ"פ (המותר לחולה) הוא מעט יותר משני שלישי ביצה, הוא לפי השיטה שהכזית הוא חצי ביצה, שהרי הכותבת שהיא שיעור האיסור ביוהכ"פ היא כשני זתים, ולפי השיטה שהכזית הוא פחות משליש ביצה נמצא שמעט יותר משני שלישי ביצה הוא יותר משיעור שני כזתים ובמילא הוא יותר מכותבת⁶, ע"כ מהצ"צ.

אח"ח 1234567

ולפי"ז צ"ע כיצד פסק רבה"ז ביוהכ"פ בסתם ששיעור אכילה הוא מעט יותר משני שלישי ביצה. ודלא כמ"ש כאן דבדאורייתא לחומרא.

אבל יתכן שרבה"ז סל כמ"ש הפר"ח כאן דלדעה ששיעור כזית הוא פחות מעט משליש ביצה, הכותבת יש בה שלש כזתים, ונמצא שאף שאוכל מעט יותר משני שלישי ביצה והוא יותר משני כזתים אין בכך שיעור כותבת.

יד. "זכן צריך ליזהר לדקדק בשאר דבר ששיעור גדול הוא קולא ושיעור קטן הוא חומרא כגון ביעור חמץ עיין סימן תמ"ב ותמ"ד": בשו"ע צוין למ"א "אבל לענין שאר מילי צריך לדקדק בדבר". וראה פסק"ד צ"צ עמ' קטז, ד אות ד ואכמ"ל.

לא נתברר אם ר"ל שכדבר ששיעור גדול הוא קולא יש לעולם לילך לחומרא כשיעור הקטן (וכן משמע יותר מלשונו). או שבאמת גם בזה בדרכן יש לילך לקולא כשיעור הגדול.

ומה שציין לסי' תמב - עיי"ש סכ"ז-כח בנוגע לבצק הדבוק בסדקי עריבה שחייב בביעור רק בכזית, ושם סכ"ט בב' חצאי זתים הדבוקים לבית שיש שחייב בביעור דאורייתא ויש שחייב מדרכן (אבל שם בס"ל דישאל קדושים הם וגוררים הכל). וא"כ אם כהאופן הראשון, אזי כוונת דבריו לומר שבמבואר בסי' תמב יש לעולם לילך לחומרא. ואם כהאופן השני, אזי כוונת דבריו לומר, שבבצק הדבוק בסדקי עריבה יש ליזהר כשיעור הקטן, ואילו בב' חצאי זתים הדבוקים בבית תלוי אם חיוב הביעור הוא דאורייתא או דרבנן.

ומה שציין לסי' תמד - עיי"ש סי"ט בהולך לדבר הרשות ואין לו בבית אלא פחות מכזית חמץ שאין צריך לחזור בכדי לבערו קודם שעה שישית, וכאן ר"ל שיש לילך בזה לחומרא כשיעור הקטן.

אמנם לדעתו בודאי אין לומר שהכותבת היא יותר משני זתים.

6 אף שהצ"צ עצמו כתב שם, הובא לעיל אות ב, שאין הלכה כהגמ' דכותבת היא שני זתים,

החללים
שבמצה ומרור

ב. צריך ליזהר ^ה כשמשער כזית בירקות שיוצא בהם ידי חובת
מרור שימנעך האויר שבין עלי הירקות וישער שיעור כזית בירקות
עצמם ולא באויר שביניהם, ^ו וכן אם יש חלל במצה אין החלל מצטרף לכזית
וצריך למעכו (אבל אם אין חלל במצה, אפילו היא רכה ועשויה כספוג, אין
צריך למעכו): אוצר החכמה

א. רמ"א, מ"א ס"ק א.

ב. "(אבל אם אין חלל במצה, אפילו היא רכה ועשויה כספוג, אין צריך למעכו)": עפ"י
המשנה עוקצין פ"ב מ"ח פת ספוגנית משתערת בכמות שהיא, עיי"ש במפרשים. וראה
בזה בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רמט (דעת תורה ח"ה שו"ת סי' רלז).

מבין המצוות

אכילה באסרו
חג הפסח – מכלי
הפסח

מא' מהמשמשים בקודש בבית כ"ק אדמור' שמענו כך: במוצאי אחרון של פסח
כאשר היינו אורזים את כלי הפסח, היינו משאירים שלחן קטן כפי שהיה נקי לפסח,
ועליו המיחם של פסח, ולמחרת באסרו חג במשך היום, היה יושב כ"ק אדמור' ליד שלחן
זה, ושותה כוס תה בכלי של פסח, וכך היה הסדר בכל שנה.

ומאמור' שיחי' שמעתי בביאור הדבר, עפ"י מ"ש בשוע"ר סי' תכט סי"ז: "כל העושה
איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתיה, דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתיה ביום
שלאחר החג, ועושהו טפל לחג, מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן,
שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמניות) עד קרנות המזבח, לפיכך נוהגין
במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג בכל שלש רגלים", ע"כ.
ומוכן שבכדי לקשר את האכילה ביום שלמחרת הפסח לחג הפסח, אין שייך לעשות
זאת ע"י אכילה מכלי חמץ, וצריך לאכול מכלי הפסח.

7 עפ"י גמ' סוכה מה, ב ורש"י, וברמ"א ס"ב. ורבינו הוסיף "ועושהו טפל לחג", ויש לעיין.